

УДК 343: 349.6

Сергій МАРКО

Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: 0000-0002-9778-0570
serhii.i.marko@lpnu.ua

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО «СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ» КРИМІНАЛЬНИХ ПРОТИПРАВНИХ ДІЯНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

<http://doi.org/10.23939/law2025.48.264>

© Марко С., 2025

У публікації на основі аналізу чинного законодавства та думок науковців здійснено дослідження сутності та змісту категорії «суспільна небезпека» у запобіганні кримінальним протиправним діянням проти довкілля. Зроблено висновок, що суспільна небезпека є однією з суттєвих ознак аналізованих протиправних діянь та, водночас, передумовою їх криміналізації. Наведено аргументи, що високий ступінь суспільної небезпеки кримінальних протиправних діянь проти довкілля обумовлений значущістю охоронюваних суспільних відносин, широким колом об'єктів посягання, а також системою її кримінологічних особливостей, пов'язаних з екологічним ризиком і триваючим характером негативних наслідків (шкоди), постійним розширенням кола суспільно небезпечних посягань, високою латентністю, транскордонним характером, негативним впливом на всі інститути суспільства. Констатовано, що відображений у Кримінальному кодексі України підхід до оцінки суспільної небезпеки протиправних діянь проти довкілля передбачає врахування здебільшого реальної шкоди навколишньому природному середовищу та суспільству (за винятком окремих норм з формальним складом). Обґрунтовано, що в кримінологічному розумінні суспільна небезпека кримінальних правопорушень проти довкілля має об'єктивно-суб'єктивну природу, оскільки не тільки обмежується наявністю об'єктивної шкоди чи небезпеки, а й характеризується усім тим суб'єктивним, що реалізувалось в ході протиправної діяльності, – матеріальною та соціальною шкодою, завданою при вчиненні суспільно небезпечного діяння. Зазначається, що загальна оцінка характеру та змісту суспільної небезпеки кримінальних протиправних діянь проти довкілля має базуватися на системному підході та аналізі реально спричиненої шкоди і її видів, з урахуванням існування «накопичувальної» шкоди; стану протидії злочинності та відшкодування шкоди. Резюмовано, що усвідомлення ступеня та змісту суспільної небезпеки кожного виду кримінального правопорушення проти довкілля з одного боку дасть змогу індивідуально підійти до покарання за його вчинення, а з іншого – оптимізувати систему заходів запобігання таким протиправним діянням.

Ключові слова: довкілля, кримінальні правопорушення, *illegal acts*, запобігання, суспільна небезпека, шкода.

Постановка проблеми та її актуальність. Наявність значної кількості природних ресурсів потребує їх виваженого та раціонального використання на благо нинішніх та наступних поколінь. Сукупна важливість забезпечення держави ресурсами разом із необхідністю здійснення їх розумного споживання, що не є виснажливим для екосистеми, мотивує значне втручання державного апарату в сферу використання та охорони цих ресурсів [1, с. 309]. Охорона сприятливого стану довкілля, контроль за раціональним використанням природних ресурсів для задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь є вищим пріоритетом стратегії стійкого розвитку України.

Однією із загроз економіці є посягання на національні багатства держави [2, с. 16]. Викиди забруднюючих речовин, засміченість земельних та водних ресурсів, руйнування природних територій, які утримують воду в ландшафтах, повені, ймовірність та інтенсивність яких значно збільшується через масштабні рубки та незаконний видобуток бурштину [3]. Зазначені глобальні екологічні проблеми потребують рішучих та всеохоплюючих дій з охорони навколишнього природного середовища.

Важливим і ефективним інструментом регулювання прав людини в демократичному суспільстві та, водночас, «останнім, крайнім засобом, який застосовується державою для унормування суспільно значимої поведінки людини» є кримінальний закон [4, с. 73]. Ефективність кримінально-правових заборон насамперед визначається ступенем їх відповідності конкретним умовам суспільства, за яких вони діють [5, с. 12]. Наявність відповідних положень, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення протиправних діянь проти довкілля, вказує на особливу важливість окремих суспільних відносин у зазначеній сфері.

Дійсно, кримінальні правопорушення проти довкілля завдають істотної шкоди екологічним інтересам суспільства, мають триваючий характер негативних наслідків, часто непомітні для оточуючих, набагато більше порівняно з іншими кримінальними правопорушеннями, коло потерпілих, значну залежність від територіального розташування і природних умов та порушують гарантоване Конституцією України право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Саме підвищений ступінь суспільної небезпечності діяння, на думку багатьох вчених-правознавців, змушує законодавця до визнання певного діяння кримінально караним з огляду на заподіяння істотної шкоди охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам або створення загрози заподіяння такої шкоди [6, с. 36-37].

Необхідність спеціального дослідження категорії суспільної небезпеки кримінальних протиправних діянь проти довкілля викликана потребами як законотворчої, так і правозастосовної практики. Так, соціально зумовлений фактор криміналізації нових видів кримінальних правопорушень проти довкілля, з одного боку, та відсутність у чинному кримінальному законодавстві певних норм, що передбачають відповідальність за окремі суспільно небезпечні діяння (екологічний тероризм, біоцид, забруднення території суміжних держав, міжнародних нейтральних вод та ін.), з іншого боку, вказують на необхідність розробки законодавцем науково обґрунтованого підходу до розуміння всіх показників суспільної небезпеки кримінальних протиправних діянь проти довкілля.

На правозастосовному рівні цей підхід забезпечить їх правильну кваліфікацію, яка, відповідно, є найважливішим фактором у вирішенні питання про кримінальну відповідальність за вчинене суспільно небезпечне діяння. Крім того, ця особливість породжує необхідність кримінологічного реагування на нові виклики для довкілля, вироблення ефективних заходів запобігання цьому виду злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти поняття «суспільна небезпека» розглянуто у працях таких науковців: І. Г. Богатирьова, А. А. Вознюка, С. Б. Гавриша, В. К. Грищука, О. М. Джужі, Г. В. Дідківської, О. О. Дудорова, І. В. Красницького, О. В. Мельник, О. В. Микитчика, О. М. Миколенко, Р. О. Мовчана, В. О. Навроцького, Ю. В. Орлова, Н. А. Орловської, В. Л. Ортинського, А. Ю. Строгана, В. В. Тація, Д. М. Тичини, Ю. А. Турлової, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка, В. І. Шакуна, В. В. Шаблистого, А. М. Шульги та ін.

Незважаючи на теоретичну цінність і прикладну значимість досліджень зазначених науковців, проблематика суспільної небезпеки в аспекті запобігання кримінальним протиправним діянням проти довкілля потребує особливої уваги.

Метою статті є науковий аналіз сутності та змісту категорію «суспільна небезпека» у запобіганні кримінальним протиправним діянням проти довкілля.

Виклад основного матеріалу дослідження. В контексті запобігання кримінальним протиправним діянням проти довкілля суспільну небезпеку доцільно розглядати у двох аспектах: вона враховується при криміналізації діянь, що характеризує окремі форми протиправної поведінки; категорія «суспільна небезпека» має значення для правозастосування, оскільки впливає на прийняття рішення про віднесення діяння до кримінальних правопорушень. Суспільна небезпека репрезентує об'єктивно існуючу властивість діяння, оскільки незалежно від того, прийняв законодавець рішення про криміналізацію чи ні, це діяння представляє серйозну загрозу суспільним відносинам.

Як зазначають О. О. Дудоров та Р. О. Мовчан, суспільна небезпека як ознака поняття злочину є об'єктивно-суб'єктивною категорією, що визначається низкою факторів, зокрема значущістю об'єкта кримінально-правової охорони, тяжкістю наслідків, способом дії, стадією вчинення діяння, формою вини. При визначенні суспільної небезпеки злочину не повинні ігноруватись і властивості його суб'єкта [7, с. 102].

Суспільна небезпека злочинності в цілому – це властивість злочинності завдавати істотної шкоди суспільним відносинам (окремим громадянам, суспільству, державі) або створювати загрозу заподіяння такої шкоди і одночасно заснована на об'єктивних критеріях суб'єктивної оцінки суспільством характеру і розміру цієї шкоди. Небезпека в аналізованій сфері може виникнути в зв'язку з дією стихійних сил (стихійних лих) та природних явищ, різким порушенням взаємозв'язків у природних системах під впливом антропогенних факторів та ін. [8, с. 14].

Антипод небезпеки – безпека зазвичай ототожнюється із захищеністю та тлумачиться як «рівень захищеності життєво важливих інтересів людини, а також суспільства, держави, довкілля від реальних або потенційних загроз, що їх створюють антропогенні чи природні чинники» [9, с. 21]. За своєю сутністю феномен безпеки є суб'єктивним рефлексивним визначенням (оформленням) існування, опосередкованого відсутністю небезпеки [10, с. 375], оптимізацією функцій корисності та безпеки [11, с. 163]. В нашому випадку екологічна безпека – це стан нормального функціонування і розвитку довкілля.

Законодавство повною мірою не визначає критерії безпечного середовища. Проте саме визначення поняття «безпечне» вказує на те, що основним критерієм є відсутність небезпеки, де екологічно небезпечним вважається такий «стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей» (ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища») [12].

Як зазначають фахівці в галузі кримінального права, суспільна небезпека є об'єктивною ознакою злочинного діяння, яка розкриває його соціальну сутність [13, с. 23]. Критеріями оцінки суспільної небезпеки є об'єктивні і суб'єктивні ознаки кримінального правопорушення: об'єкт протиправного посягання, наслідки, спосіб вчинення кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета тощо. Тільки їх сукупність може розкрити реальну суспільну небезпечність кримінального протиправного діяння, його тяжкість. Для характеристики суспільної небезпеки використовують такі основні поняття, як характер та ступінь суспільної небезпечності, де характер є якісною властивістю, а ступінь – кількісною.

Викладені судження дозволяють дійти висновку, що суспільна небезпека кримінального протиправного діяння – це певний об'єктивно-суб'єктивний антисоціальний стан відповідного діяння, зумовлений всією сукупністю його негативних властивостей і ознак, що містить реальну можливість заподіяння істотної шкоди суспільним відносинам, охоронюваним законом. Таку дефініцію можемо вважати теоретико-прикладним орієнтиром для криміналізації конкретного діяння. При цьому, саме критерій істотності шкоди, тяжких наслідків, має бути покладений в основу віднесення суспільно небезпечних діянь проти довкілля до кримінально каранних.

Якісну сторону суспільної небезпеки характеризує і така властивість кримінальних протиправних діянь проти довкілля, як характер її негативних наслідків. З аналізу положень Розділу VIII Особливої частини Кримінального кодексу України шкоду, що є наслідком кримінальних правопорушень проти довкілля, можна розділити на екологічну шкоду первинного та вторинного характеру.

Прикладом шкоди первинного характеру може бути забруднення лісу, вод, атмосферного повітря, знищення чи пошкодження лісу, торфовищ. Шкода довкіллю може виражатися у забрудненні компонента довкілля та знищенні чи пошкодженні природних об'єктів. Забруднення довкілля – надходження до компонентів природного середовища, виявлення та (або) виникнення в них внаслідок шкідливого впливу на довкілля речовини, фізичних факторів (енергія, шум, випромінювання та інші фактори), мікроорганізмів, властивості, місцезонашування чи кількість яких призводять до негативних змін фізичних, хімічних, біологічних та інших показників стану довкілля, зокрема до перевищення нормативів у сфері охорони навколишнього природного середовища. Під шкодою вторинного характеру розуміється майнова шкода або шкода, заподіяна життю та здоров'ю людини.

В юридичній літературі існують різні думки щодо розуміння шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями проти довкілля та ступеня її шкідливості для соціуму. Водночас багато дослідників єдині в тому, що шкоду довкіллю за його наслідками можна розділити на екологічну та економічну. Під екологічною шкодою розуміється будь-яке погіршення стану навколишнього природного середовища (забруднення довкілля, псування, знищення, пошкодження, виснаження природних ресурсів, руйнування екологічних систем, яке може спричинити заподіяння шкоди здоров'ю та майну), що відбулося внаслідок порушення правових екологічних вимог [14].

Економічний вплив на інтереси природокористувачів, суб'єктів господарювання який може виражатись у втраті продукції, упущеній вигоді, вимушених витратах на відновлення майна і порушеного стану навколишнього природного середовища, а «причиновий зв'язок у складах окремих правопорушень, може набувати значення безпосереднього або опосередкованого» [15, с. 14]. Така шкода, на слушну думку О. Шафранової, може полягати не лише у витратах, яких держава зазнала у зв'язку із завданням шкоди об'єкту довкілля, а й у витратах, які вона мусить зробити для відновлення навколишнього природного середовища, доходи, які б держава могла реально одержати за звичайних обставин, якби не було завданої шкоди довкіллю, якщо такі передбачались; компенсація у разі неможливості відновлення об'єкта довкілля [16].

На наше переконання, окрім екологічної, економічної і фізичної шкоди, слід виділяти також шкоду моральну. Часто майнові права взагалі не піддаються будь-якому несприятливому впливу від протиправних діянь проти довкілля, однак рівень якості життя людини знижується. Наприклад, якщо особа позбавлена можливості купатись у водоймі через її забрудненість промисловими, побутовими та іншими відходами, то відбувається порушення її конкретного суб'єктивного особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище. В такому разі можна говорити про спричинення моральної шкоди.

Підсумовуючи, зазначимо, що суспільну небезпеку кримінальних протиправних діянь проти довкілля не можна розглядати виключно як сукупність одиничних шкідливих наслідків, екологічної та економічної шкоди, шкоди здоров'ю людини. З позиції кримінології така оцінка повинна ґрунтуватися на аналізі: реально спричиненої шкоди та її видів, з урахуванням існування «накопичувальної» шкоди; стану протидії злочинності та відшкодування шкоди. Також на оцінку характеру та ступеня небезпеки протиправних діянь проти довкілля впливає безліч чинників: соціально-економічна обстановка країни, кримінально-екологічна політика тощо.

Висновки. Суспільна небезпека є однією з суттєвих ознак кримінальних протиправних діянь проти довкілля та, водночас, передумовою криміналізації відповідних протиправних діянь. Високий ступінь суспільної небезпеки аналізованих деліктів обумовлений значущістю охоронюваних суспільних відносин, широким колом об'єктів посягання, а також системою її кримінологічних особливостей, пов'язаних з екологічним ризиком і триваючим характером негативних наслідків (шкоди), постійним розширенням кола суспільно небезпечних посягань, високою латентністю, транскордонним характером, негативним впливом на всі інститути суспільства.

Відображений у Кримінальному кодексі України підхід до оцінки суспільної небезпеки кримінальних правопорушень проти довкілля передбачає врахування здебільшого реальної шкоди навколишньому природному середовищу та суспільству (за винятком окремих норм з формальним складом).

В кримінологічному розумінні суспільна небезпека кримінальних протиправних діянь проти довкілля має об'єктивно-суб'єктивну природу, оскільки не обмежується наявністю об'єктивної шкоди чи небезпеки, а й характеризується усім тим суб'єктивним, що реалізувалось в ході протиправної діяльності, – матеріальною та соціальною шкодою, завданою при вчиненні суспільно небезпечного діяння.

Загальна оцінка характеру та змісту суспільної небезпеки кримінальних протиправних діянь проти довкілля має даватися на основі системного підходу, ґрунтуватись на аналізі: реально спричиненої шкоди та її видів, з урахуванням існування «накопичувальної» шкоди; стану запобігання аналізованим протиправним діянням та відшкодування збитків. Усвідомлення ступеня та змісту суспільної небезпеки кожного виду кримінального протиправного діяння проти довкілля з одного боку дасть змогу індивідуально підійти до покарання за його вчинення, а з іншого – оптимізувати систему заходів запобігання таким протиправним діянням.

Подяки. Немає.

Фінансування. Автор заявляє про відсутність фінансової підтримки для проведення досліджень, авторства або публікації цієї статті.

Внесок автора. Автор підтверджує свою виключну відповідальність за цю роботу. Автор схвалює цю роботу і бере на себе відповідальність за її цілісність.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Должко В. В. Кримінальна відповідальність у сфері охорони та використання надр: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Молодий вчений*. 2019. № 11 (75). С. 309–313.
2. Безпалько С. В., Шатрава С. О., Тимчишин А. М. Особливості євроінтеграційних процесів у сільськогосподарській сфері та сучасні соціально-економічні тенденції і криміногенні загрози в українському суспільстві: регіональний та загальнодержавний аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 14–19. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/1.pdf. (Дата звернення: 22.04.2025).
3. Балюк С., Кучер А. Національне багатство України – чорноземи – під загрозою знищення. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/366511>. (Дата звернення: 22.04.2025).
4. Грищук В.К. Зловживання кримінальним правом як філософсько-правова проблема. *Філософські, методологічні та психологічні проблеми права: матеріали VII Всеукр. наук.-теорет. конф.* (Київ, 11 листоп. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черней, М. В. Костицький, С. Д. Гусарев та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 72–76.
5. Оробець К. М. Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2012. 235 с.
6. Бондаренко М.С. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з отруйними чи сильнодіючими речовинами або отруйними чи сильнодіючими лікарськими засобами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 269 с.
7. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Про напрями вдосконалення механізму кримінально-правової охорони довкілля (на замітку розробникам нового Кримінального кодексу України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 1. С. 92–125.
8. Хилько М. І. Екологічна безпека України : навч. посіб. Київ, 2017. 266 с.
9. Полтораков О. Реконцептуалізація поняття «безпека» в сучасному політико-політологічному дискурсі. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5 (38). С. 19–28.
10. Науменко І.С. До проблеми визначення поняття та окреслення значення забезпечення безпеки у сфері банківської діяльності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 28. С. 374–382.
11. Варламова І. С. Теоретичні підходи до визначення поняття «Екологічна безпека». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 23. Ч. 2. С. 161–164.
12. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>. (Дата звернення: 22.04.2025).
13. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2010. 456 с.

14. Веклич О. О. Базові інноваційні підходи до формування компенсаційного механізму відшкодування збитків від погіршення/знищення екосистемних послуг. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/3.pdf.
15. Берднік І. В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2020. 40 с.
16. Шафранова О. Правові можливості і аспекти відшкодування шкоди, завданої довкіллю під час війни. Сайт Досить труїти Кривий Ріг. 2022. 11 листопада. URL: <https://dtkr.com.ua/pravovimozhlyvosti-i-aspekty-vidshkoduvannya/>.

REFERENCE

1. Dolzhko, V. V. (2019). *Criminal liability in the field of subsoil protection and use: current state and prospects for improvement*. *Young Scientist*, No. 11 (75), pp. 309–313. [In Ukrainian].
2. Bespalko, S. V., Shatrava, S. O., & Tymchyshyn, A. M. (2022). *Features of European integration processes in the agricultural sphere and modern socio-economic trends and criminogenic threats in Ukrainian society: regional and national aspects*. *Legal Scientific Electronic Journal*, No. 1, pp. 14–19. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/1_2022/1.pdf z (Accessed: 22.04.2025) [In Ukrainian].
3. Baliuk, S., & Kucher, A. (2022). *The national wealth of Ukraine – chernozem – under the threat of destruction*. *Holos Ukrainy*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/366511> (Accessed 22 Apr 2025). [In Ukrainian].
4. Hryshchuk, V. K. (2017). *Abuse of criminal law as a philosophical and legal problem*. In *Philosophical, Methodological and Psychological Problems of Law: Proceedings of the VII All-Ukrainian Scientific-Theoretical Conference* (Kyiv, Nov 11, 2017) / Eds. V. V. Chernei, M. V. Kostytskyi, S. D. Husarev et al. Kyiv: National Academy of Internal Affairs, pp. 72–76. [In Ukrainian].
5. Orobets, K. M. (2012). *Criminal liability for illegal fishing, hunting or other aquatic extraction activities* (PhD thesis, Specialty 12.00.08). Kharkiv. 235 p. [In Ukrainian].
6. Bondarenko, M. S. (2021). *Criminal liability for illegal actions involving poisonous or potent substances or medicinal products* (PhD thesis, Specialty 12.00.08). Kyiv. 269 p. [In Ukrainian].
7. Dudorov, O. O., & Movchan, R. O. (2020). *On directions for improving the mechanism of criminal-law protection of the environment (a note to the developers of the new Criminal Code of Ukraine)*. *Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine*, No. 1, pp. 92–125. [In Ukrainian].
8. Khylyko, M. I. (2017). *Environmental Safety of Ukraine: A Textbook*. Kyiv. 266 p. [In Ukrainian].
9. Poltorakov, O. (2009). *Re-conceptualization of the notion of “security” in the modern political-science discourse*. *Political Management*, No. 5 (38), pp. 19–28. [In Ukrainian].
10. Naumenko, I. S. (2023). *On the problem of defining and outlining the concept of security in the field of banking activity*. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, No. 28, pp. 374–382. [In Ukrainian].
11. Varlamova, I. S. (2017). *Theoretical approaches to defining the concept of “environmental security.”* *Scientific Bulletin of Kherson State University*, Issue 23, Part 2, pp. 161–164. [In Ukrainian].
12. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha (1991) [On Environmental Protection]. Law of Ukraine No. 1264-XII of June 25, 1991. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (Accessed: 22.04.2025) [In Ukrainian].
13. Baulin, Yu. V., Borysov, V. I., Tiutiuhin, V. I. et al. (2010). *Criminal Law of Ukraine. General Part: Textbook* / Eds. V. V. Stashys & V. Ya. Tatsii. 4th ed., rev. and exp. Kharkiv: Pravo. 456 p. [In Ukrainian].
14. Veklych, O. O. (2019). *Basic innovative approaches to forming a compensatory mechanism for losses from the degradation or destruction of ecosystem services*. *Efektivna Ekonomika*, No. 5. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/3.pdf [In Ukrainian].
15. Berdnik, I. V. (2020). *Criminal-law protection of water resources* (Abstract of Doctoral Thesis, Specialty 12.00.08). Dnipro. 40 p. [In Ukrainian].
16. Shafranova, O. (2022). *Legal possibilities and aspects of compensation for environmental damage during the war*. *Dosyt Truyity Kryvyi Rih website*, 11 November. Retrieved from: <https://dtkr.com.ua/pravovimozhlyvosti-i-aspekty-vidshkoduvannya/> (Accessed: 22.04.2025) [In Ukrainian].

Отримано: 29.07.2025

Прорецензовано: 01.09.2025

Схвалено до друку: 29.09.2025

Опубліковано (онлайн): 12.12.2025

Надруковано: 26.12.2025

Serhiy MARKO

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Professor of the International
and Criminal Law Department,
Dr. Habil. (Law), Professor
ORCID: 0000-0002-9778-0570
serhii.i.marko@lpnu.ua

**THE CATEGORY OF «SOCIAL DANGER» AS A CRITERION
FOR CLASSIFYING ACTS AGAINST THE ENVIRONMENT AS CRIMINALLY UNLAWFUL**

The publication, based on the analysis of current legislation and the opinions of scientists, studies the essence and content of the category of "social danger" in combating criminal offenses against the environment. The conclusion is made that social danger is one of the essential features of the analyzed illegal acts and, at the same time, a socio-criminological prerequisite for their criminalization. The arguments are presented that the high degree of social danger of criminal offenses against the environment is due to the significance of protected social relations, a wide range of objects of encroachment, as well as a system of its criminological features associated with environmental risk and the ongoing nature of negative consequences (damage), the constant expansion of the range of socially dangerous encroachments, high latency, cross-border nature, and negative impact on all institutions of society. It is stated that the approach to assessing the social danger of criminal offenses against the environment reflected in the Criminal Code of Ukraine involves taking into account mostly real damage to the environment and society (with the exception of certain norms with a formal structure). It is substantiated that in the criminological sense, the social danger of criminal offenses against the environment has an objective-subjective nature, since it is not only limited to the presence of objective damage or danger, but is also characterized by all that is subjective that was realized in the course of illegal activity - material and social damage caused when committing a socially dangerous act. It is noted that the overall assessment of the nature and content of the social danger of criminal offenses against the environment should be based on a systemic approach and analysis of the actually caused damage and its types, taking into account the existence of "cumulative" damage; the state of combating crime and compensation for damage. It is summarized that awareness of the degree and content of the public danger of each type of criminal offense against the environment, on the one hand, will allow an individual approach to punishment for its commission, and on the other hand, to optimize the system of measures to prevent and counteract such illegal acts.

Key words: environment, criminal offenses, counteraction, prevention, public danger, damage.